

В.В.Газін, А.Г.Філінюк

Наукове життя істориків Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Історики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка традиційно ставлять у пріоритет своєї діяльності науково-дослідну роботу. Одним з її напрямків виступає, як відомо, проведення наукових форумів. Як правило, наукові конференції, семінари, круглі столи проходять за широкого представництва не лише університетських науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів, а й учених академічних інститутів і колег з інших вишів України та інших країн.

Цю традицію історичний факультет і його кафедри продовжили і в 2011 році. Авторитетним заходом, проведеним на історичному факультеті в межах багаторічного наукового співробітництва університету з Інститутом історії України НАН України, став науково-теоретичний семінар “Проблеми історії України XVII–XXI ст. – методологічний зріз”, який відбувся 10–11 травня. У його роботі взяли участь заступник директора Інституту доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України Олександр Реєнт, доктор історичних наук, професор, головний спеціаліст Інституту Олександр Гуржій і завідувач відділом історії Другої світової війни доктор історичних наук, професор Олександр Лисенко. З боку університету учасниками семінару були його ректор, доктор історичних наук, професор Олександр Завальнюк, декан історичного факультету, доктор історичних наук, професор Сергій Копилов, доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії Валерій Степанков, завідувач кафедри історії України, кандидат історичних наук, професор Анатолій Філінюк, доктор історичних наук, професор кафедри історії України Віталій Лозовий та інші викладачі, докторанти, аспіранти і магістранти вишу.

Роботу науково-теоретичного семінару відкрив ректор університету Олександр Завальнюк. У вступній промові він привітав усіх учасників форуму від імені колективу вишу, наголосив на винятковій важливості подібних заходів у науковому житті та організації підготовки й виховання майбутніх фахівців, підкреслив високий рівень представництва на семінарі та участь у його роботі докторантів, аспірантів, здобувачів і магістрантів історичного факультету, висловив сподівання, що семінар пройде в обстановці зацікавленої, професійної дискусії навколо ключових питань історичного минулого України, а також побажав приємних вражень від перебування в стінах університету та старовинному місті над Смотричем.

Від делегації Інституту історії України НАН України до учасників семінару звернувся заступник директора з наукової роботи Олександр Реєнт із привітанням від імені директора головної академічної установи в галузі історичної науки. Особисто від себе учений наголосив, що подібні заходи, з одного боку, сприяють поглибленню розуміння істориками сучасних проблем теорії та методології дослідження і вивчення історії України у загальноосвітній та вищій школі, з іншого – слугують співпраці академічних учених і вишівських науково-педагогічних працівників.

Свою доповідь учений присвятив ключовим методологічним і теоретичним аспектам одного з ключових періодів вітчизняної історії, періоду нової історії України, який охоплює XIX – початку XX століття. Передусім, Олександр Петрович наголосив на тому, що останнім часом історики України зробили чимало для осмислення фундаментальних історичних проблем та нагромадження фактичного матеріалу, який створює передумови для формування нового, не заідеологізованого погляду на минуле України. На переконання вченого, рівень і якість наукового доробку істориків останнього часу відзначаються істотним зростанням. Унаслідок цього формується національна парадигма і візія того, що насправді відбулось у суспільному становленні українського народу на цьому відтинку часу. Зокрема, вагомі кроки зроблені у вивченні історії селянства, розробці економічної проблематики, дослідження різноманітних питань національно-культурного відродження. Разом з тим, на подальше дослідження чекають більшість історіографічних тем, нового прочитання вимагають питання про етнопонаціональні зміни, відтворення суспільних трансформацій в українському суспільстві, геополітичний контекст поступу України тощо.

Професор Олександр Гуржій у своїй доповіді зосередив увагу учасників круглого столу на необхідності нового осмислення реформ 60–80-х років XIX століття в Російській імперії. Головною у виступі вченого стала теза про те, що вони були проведені не в інтересах станів, включаючи поміщиків, а передусім в інтересах держави. Це, в свою чергу, справило особливий вплив на розвиток українського суспільства, суть і особливості якого лише останнім часом стали активніше вивчати вітчизняні історики.

Надзвичайно великий інтерес в учасників круглого столу викликала доповідь професора Олександра Лисенка, присвячена широкому спектру питань про Україну в II світовій війні. Відомий в Україні та за її межами історик охарактеризував стан дослідження цього винятково складного й трагічного періоду в історії українського народу. На його переконання, принципового вивчення вимагають дихотомічні проблеми, зокрема про

початок і закінчення війни, місце і роль обох українських рухів опору, стосовно оцінки величезних людських і матеріальних втрат тощо. Нажаль, досі не до кінця осмисленим залишається те, що представляла собою ця людиноненависна війна для українців, ще не повністю ми звільнилися від сформованих радянськими ідеологами брехливих концепцій стосовно самої війни та участі в ній українців. Тут, на думку вченого, ще залишається велике поле для дослідницької діяльності як уже досвідчених фахівців-істориків, так і тих, хто лише починає свій шлях в історичній науці, зокрема, аспірантів та магістрантів.

Особливий інтерес в учасників круглого столу викликали доповіді професорів Валерія Степанкова, Сергія Копилова, Анатолія Філінюка. Перший із них присвятив свій виступ питанням сприйняття науковою громадськістю України найновіших концепцій національно-визвольної боротьби українського народу та українського державотворення. Професор Сергій Копилов сконцентрував увагу учасників форуму на сучасних проблемах вітчизняної історіографії історії України. Про новітні теоретичні та методологічні концепції історії України в практиці вишівських істориків аргументовано доповів професор Анатолій Філінюк.

Доповідачі відповіли на десятки питань, поставлених молодими дослідниками про підходи до розуміння складних питань нашого вітчизняного минулого і дали чимало цінних порад стосовно того, над якими актуальними аспектами історії варто працювати в найближчій і більш віддаленій перспективі.

24 травня з ініціативи кафедри історії України на історичному факультеті відбувся круглий стіл “Талановитий педагог, відомий методист і провідний краєзнавець”, присвячений 90-річчю від дня народження нашого колеги, талановитого історика, краєзнавця і педагога Бориса Михайловича Кушніра. На початку його роботи увазі учасників було представлено привітання ювіляру від колективу кафедри, на якій він працював з першого дня її створення і до виходу на заслужений відпочинок, вітальну адресу деканата історичного факультету, якому Б.М.Кушнір віддав понад тридцять років науково-педагогічної праці, і привітання Борису Михайловичу від відомого громадського діяча і мецената Євгена Паранюка.

Головну доповідь “Його життя – школа, наука і людина (до 90-річчя від дня народження Б.М.Кушніра)” виголосив ректор університету, професор Олександр Завальнюк, зупинившись на найважливіших віхах життєвого, педагогічного, дослідницького та творчого шляху Бориса Михайловича, якому виповнилося 90 років і чие життя є справжньою школою і наукою

для університету, історичної освіти та історичного краєзнавства. З доповіддю на тему “Борис Кушнір – ветеран і подвижник краєзнавчого руху та історичного краєзнавства на Хмельниччині” виступив професор кафедри всесвітньої історії, керівник Центру дослідження історії Поділля при Кам’янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, голова Хмельницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України Лев Баженов. Доповідач зосередив увагу учасників круглого столу на подвижницькій науково-методичній діяльності Бориса Кушніра на ниві відродження краєзнавчого руху Хмельниччини. Про самовідданого педагога, неперевершеного методиста і невтомного краєзнавця Бориса Кушніра з доповіддю виступив завідувач кафедри історії України Анатолій Філінюк, охарактеризувавши самовіддану багатогранну працю славетного педагога. Про Бориса Кушніра як про людину-легенду повідомлення зробив професор кафедри історії України Василь Якубовський. На темі про уроки Бориса Кушніра, що представляють собою концентрацію передового педагогічного досвіду, зупинився професор кафедри історії України Сергій Трубочанінов. Про враження від навчання і взаємин із ветераном війни та праці, відомим педагогом, краєзнавцем та глибоко патріотичним подоланином поділився заступник редактора газети “Подільський вісник”, випускник історичного факультету університету Микола Гордійчук. Зі спогадами про творчі та особисті приятельські взаємини з відомим педагогом і краєзнавцем виступила учитель методист навчально-виховного комплексу №16 м.Кам’янець-Подільського Алла Федірко. За станом здоров’я сам ювіляр безпосередньої участі в роботі круглого столу не брав, однак підготував доповідь про трагічні події під Базаром. На заключній частині форуму було зроблено презентацію опублікованого наукового збірника з однойменною назвою.

Упродовж 22–24 вересня 2011 р. на базі Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка відбулася II Міжнародна наукова конференція “Україна і Велике князівство Литовське в XIV–XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини у загальноєвропейському вимірі”. Організаторами наукового форуму виступили Інститут історії України Національної академії наук України та історичний факультет Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вибір місця його проведення був не випадковим. По-перше, історія Поділля і власне нашого міста тісно пов’язана з історією Великого князівства Литовського. Недарма поширеною є легенда про заснування Кам’янця литовськими князями Коріатовичами. Саме Кам’янець

став столицею Подільської землі, розбудований синами литовського князя Коріята, а в 1374 р. він отримав грамоту, підписану Костянтином Коріатовичем про надання місту Магдебургського права. По-друге, Кам'янець-Подільський національний університет нагромадив значний досвід проведення подібних заходів на найвищому рівні. Цьому доказ II Міжнародний науковий конгрес українських істориків (17–18 вересня 2003 р.), тринадцять Подільських історико-красознавчих конференцій, проведення спільно з Інститутом історії України НАН України уже традиційних наукових конференцій з питань історії України XVII–XVIII ст. По-третє, важливим чинником, що визначив саме Кам'янець-Подільського вишу базою проведення даної конференції, стало функціонування в університеті наукової школи, очолюваної знаними українськими істориками академіком Валерієм Смолієм та професором Валерієм Степанковим, наукові інтереси якої зосереджені в царині дослідження державотворчих процесів в Україні в період середини XVII–XVIII ст. (власне, в даній конференції взяли участь її представники Валерій Степанков, Тарас Чухліб, В'ячеслав Станіславський, Анатолій Філінюк, Андрій Гурбик, Володимир Газін, Андрій Задорожнюк).

Для участі в конференції до Кам'янця прибули відомі в наукових колах дослідники історії Великого князівства Литовського з України, Білорусі, Польщі та власне самої Литви. Своє привітання учасникам наукового форуму надіслав Надзвичайний і Повноважний Посол Литовської Республіки в Україні Пан Пятрас Вайтекунас, в якому відзначив важливість конференції в сенсі подальшого розвитку наукової співпраці між ученими наших країн у різних галузях та їх руху по шляху прогресу в спільний європейський дім.

На відкритті конференції від імені керівництва університету учасників наукового форуму привітав проректор з наукової роботи Олександр Кеба, який у своїй промові зупинився на питаннях історії та сьогоденні університету, відзначив провідну роль істориків у здобутках колективу.

Від Інституту історії України НАН України слово мав член-кореспондент Національної академії наук України Микола Котляр, який передав найтепліші привітання учасникам конференції від директора Інституту академіка В.А.Смолія і його побажання плідної праці, а також підкреслив, що йому особливо приємно очолити групу вчених головної наукової установи України з дослідження вітчизняної історії, взяти участь у даній конференції та відвідати Кам'янець, який вважає своєю малою батьківщиною. Відомий український історик, фахівець з історії України періоду

Київської Русі та Галицько-Волинської держави передав до бібліотеки історичного факультету свою останню монографію “Нариси воєнного мистецтва Давньої Русі”.

Завершив офіційну частину завідувач кафедри історії України К-ПНУ імені Івана Огієнка професор Анатолій Філінюк, який від імені однієї з провідних кафедр університету побажав учасникам конференції плідної праці, реалізації всіх очікувань від даного наукового форуму.

Незаперечною істиною є теза, що успіх будь-якої справи на п’ятдесят відсотків залежить від її початку. Вона цілковито відноситься і до нашої конференції, робота якої розпочалася з доповіді члена-кореспондента НАН України Миколи Котляра на тему “Утворення Литовського князівства в тлумаченні Галицько-Волинського літопису XIII ст.”. Відзначимо, що перше засідання, ведучим (модератором) якого був професор Валерій Степанков, відбувалося в залі засідань університету за присутності доволі широкої аудиторії, представленій аспірантами, магістрантами та студентами історичного факультету К-ПНУ імені Івана Огієнка. Також в залі були присутні представники місцевої преси, політичних партій та владних структур. Доповідь одного з метрів сучасної української історичної науки, в якій він зупинився на проблемі формування литовської державності та стосунках литовських князів з правителями Русі, викликала захоплення та щирі аплодисменти аудиторії (зазначимо, що пан Микола Котляр виказав бажання прочитати курс лекцій для студентів історичного факультету з питань історіографії Галицько-Волинського літопису).

Дві наступні доповіді на першому засіданні конференції, які виголосили науковці з Інституту історії України НАН України Борис Черкас: “Чорноморський кордон Великого князівства Литовського 1362–1430 рр.” та Андрій Блануца: “Земельні надання на ленному праві у Великому князівстві Литовському” викликали жваву дискусію та обмін думками стосовно означених проблем. Зокрема, цікавим видається міркування Бориса Черкаса про недоцільність ототожнення Подільського та Київського князівств з територією власне Великого князівства Литовського. На користь цієї тези говорить цілком різний формат їхніх стосунків із Золотою Ордою.

Друга частина ранкового засідання відбулася під модераторством Миколи Котляра. Його тональність спричинила доповідь білоруського історика Василя Вороніна (приємно відзначити, що дослідник її виголосив білоруською мовою) на тему: “Княжіння Ольгерда у Вітебську”. На думку дослідника, це був вельми важливий етап в політичній кар’єрі майбутнього правителя Великого князівства Литовського. Водночас з цим періо-

дом пов'язано низка моментів, які потребують подальшого вивчення. Зокрема, доповідач піддав сумніву тезу, що Ольгерд посів вітебський престол шляхом династичного шлюбу, як про це значиться в одному з головних джерел із даної проблематики “Родословии князей витебских”.

Близькою за тематикою з попередньою була доповідь литовського історика Рімвідаса Петраускаса “Між Вільнюсом і Києвом: литовські вельможі на чолі Київського воєводства в XV – початку XVI ст.”. Дослідник ґрунтовно проаналізував мотиви, керуючись якими підбиралися кандидати на посаду київського намісника (воєводи), зокрема, зупинився на соціальному контексті даних призначень. На думку історика, визначальними чинниками при виборі кандидатів на посаду київського воєводи (надзвичайно важливу з огляду на прикордонний статус воєводства) були особиста довіра великого князя, особисті зв'язки претендента з родиною його попередника та знайомства й зв'язки в середовищі місцевої еліти.

У ході вечірнього засідання були заслухані доповіді Дмитра Вашука: “Інститут “старини” у повсякденній практиці Великого князівства Литовського” (за матеріалами 32-ї Книги записів), Владислава Безпалька: “«Гроші» в письмових джерелах Великого князівства Литовського кінця XV – початку XVI ст. та проблема їх ідентифікації”, а також Валерія Степанова: “Повстання 1648 року у Великому князівстві Литовському: проблема типології (дискусійні нотатки)”. Особливе зацікавлення та бурхливу дискусію викликала остання. Зокрема, це стосується тези Валерія Степановича, що підтримка населенням південної Білорусі дій козацьких полків Богдана Хмельницького була зумовлена тим, що переважна більшість населення Берестейщини, а також Пінського, Мозирського, Річицького й Гомельського повітів становили власне українці. Загалом, відомий український вчений аргументовано довів, що боротьба населення південного регіону Великого князівства Литовського у 1648 р. становила собою не окремішню самостійну подію, замкнену в теренах сучасних кордонів Білорусі, а складову Української революції XVII ст.

Завершили перший день роботи наукової конференції доповіді українських істориків, які представляють Дніпропетровськ. Так Віталій Василенко увагу присутніх зосередив на проблемах політичної історії Великого князівства литовського у світлі сучасних історіографічних тенденцій, Олег Дячок проаналізував процес дослідження Литовських статутів сучасними українськими правознавцями.

Так, Віталій Василенко, окреслюючи наукові проблеми, які сьогодні стоять перед ученими-литуаністами, критично оцінив популярну сьогодні

“конструктивістську” концепцію націєтворення, яка, на думку вченого, значною мірою утруднює розуміння багатьох проблем історії ВКЛ. Зокрема, він висловив незгоду з теорією, що нації є “нешодавно і свідомо сконструйованими чи не на порожньому місці феноменами”. Загалом, як про це зазначив Пан Віталій, багато тез конструктивістської теорії спростовується конкретно-історичним матеріалом.

Олег Дячок, у своїй доповіді, окресливши здобутки сучасних українських правознавців у справі дослідження Литовських статутів, дійшов низки висновків. По-перше, правознавці звертаються до Литовських статутів, насамперед, у процесі дослідження діяльності певних правових інститутів. По-друге, в останні роки з'явилися публікації про самі Статути. По-третє, найбільш докладно розглядаються положення, що регулювали окремі цивільно-правові та кримінально-правові відносини.

Наступного дня учасники конференції продовжили свою роботу уже в приміщенні навчального корпусу №2 Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, де функціонує історичний факультет.

Як і першого дня роботи наукового форуму, 23 вересня перша ж доповідь задала відповідний темп роботи. Пані Лідія Корчак, яка представляла Ягелонський університет у Кракові (Республіка Польща), акцентувала увагу присутніх на проблемі місця Південної Русі (України) у політиці Вітовта Кейстуговича.

Лариса Жеребцова виголосила доповідь на тему: “Практична організація митної служби на землях ВКЛ”. Спираючись на матеріали книг Литовської Метрики, луцьких та володимирських гродських книг, вона визначила особливості роботи митної служби. Зокрема, звернула увагу на офіційний статус митників, особливості їх стосунків з великим князем, звітності, а також на склад та повноваження митниць, особливості підбору їх штату.

Значний інтерес колег викликали доповіді Петра Кулаковського (Національний університет “Острозька академія”) “Організація оборони південних рубежів українських земель Великого князівства Литовського у першій половині XVI ст.”, Олександра Довнара (Мінськ) “Ревізорська устава Мозиря 1561 р.” та Владислава Берковського (Київ) “Образ “доброго господаря” в ментальності шляхти XVI – першої половини XVII ст.”.

З-поміж інших вирізнялася доповідь ще однієї представниці Республіки Білорусь Віри Астрейки. З позиції фахівця з мовознавства вона аргументовано проаналізувала балтський вплив на граматику говорів північно-західної діалектної зони білоруської мови.

Завершили роботу конференції доповіді представників Кам'янець-По-

дільського національного університету імені Івана Огієнка доцента Володимира Газіна (“Литовський чинник у військово-політичному протистоянні між Польщею та Московською державою у 1654–1667 рр.”), а також професора Анатолія Філінюка та доцента Андрія Задорожнюка (“Литовські Статути в Подільській губернії у XIX ст.: данина традиції чи правові рудименти?”). Перший акцентував увагу присутніх на ролі Литви в польсько-московському протистоянні за першість в Центральній-Східній Європі в 50-х – 60-х рр. XVII ст. Зокрема, доповідач проаналізував зусилля як польського, так і московського урядів, спрямовані на залучення на свій бік литовської еліти, а також інтереси останньої, які були серйозним чинником як дій самих литовців, так враховувалися Московою та Варшавою. В останній доповіді, на основі аналізу низки законодавчих актів, якими Катерина II дозволила керуватись органам влади і судочинства при врегулюванні поземельних відносин й питань приватної власності, багатьох рішень урядового Сенату про необхідність судовим органам керуватись у своїй діяльності з врегулювання поземельних відносин чинними за Речі Посполитої правилами та привілеями, а також численних фактів з архівних джерел було переконливо обгрунтовано тезу про збереження чинності норм Литовського статуту в практиці поземельних відносин і місцевого самоуправління на Поділлі у XIX ст. На користь цієї тези було і прагнення царизму паралельно пристосувати земельне право Правобережної України до державних потреб Російської імперії. Загалом, статті Литовського статуту і магдебурзькі узаконення слугували юридичною базою для регулювання правової та виробничої сфер життя регіону майже до кінця XIX ст.

В цілому, як це відзначали практично всі учасники конференції, науковий форум виправдав найкращі сподівання. Високий рівень доповідей, жваві дискусії та обмін думками засвідчили значний інтерес як самих учасників, так і всіх присутніх до проблем, покладених в основу тематики наукової конференції.

Слід відзначити, що за три дні перебування в Кам’янці учасники конференції отримали можливість ознайомитися з архітектурою та історичним минулим нашого міста, а також побувати в давній столиці Поділля за часів князів Коріатовичів с.Смолчич та в с.Сутківці, де збереглася унікальна історична пам’ятка – мурована церква, яка поєднувала в собі завдання як культової, так і оборонної споруди. Побудована в 1476 р. вона вважається класичним зразком оборонного храму – церква-фортеця, церква-замочок.

Підсумовуючи результати II Міжнародної наукової конференції “Україна і Велике князівство Литовське в XIV–XVIII ст.: політичні, еконо-

мічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини у загальноєвропейському вимірі”, слід наголосити на наступному. По-перше, проведення подібних наукових форумів уже стало традиційним, що є не тільки вельми почесно як для Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка і для міста Кам’янець-Подільського, а й слугує виявом поглиблення наукової співпраці академічних і вишівських істориків та зарубіжних дослідників. По-друге, підняті на конференції питання, дискусії, якими супроводжувались практично всі доповіді та повідомлення її учасників, стали прикладом конструктивного вивчення історії ВКЛ, українсько-литовських взаємин тощо. Насамкінець, подібні наукові конференції сприяють зростанню наукового авторитету Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та наукових шкіл, що функціонують на його базі.

Упродовж 13–14 жовтня 2011 року з ініціативи деканату, кафедр історичного факультету в тісній співпраці з громадсько-політичним рухом “Гідність”, Кам’янець-Подільським державним історичним музеєм-заповідником, Кам’янець-Подільським коледжем культури та мистецтв і Духовною радою християнських церков та релігійних організацій провели у межах заходів “Покрова – свято української звитяги” регіональні науково-практичну конференцію “Хотинська битва 1621 року в історії України: міфи та реальність (до 390-річчя від дня події” та круглий стіл “Діяльність УПА на Поділлі”. У цих двох заходах взяли участь науково-педагогічні працівники, студенти, учасники руху “Гідність”, науковці, представники громадськості, активісти місцевих осередків політичних партій. Перед учасниками з доповідями виступили заступник декана історичного факультету кандидат історичних наук, доцент Володимир Дубінський, доктори історичних наук, професори кафедри всесвітньої історії Валерій Степанков, Олександр Головко, кандидати історичних наук, доценти кафедри історії України Володимир Газін, Сергій Олійник, кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії України Вадим Стецюк, кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики Олег Рарицький, асистент кафедри української літератури Василь Товкайло та інші. В обговоренні доповідей взяли участь представники координаційної ради руху “Гідність” Едуард Крилов, Мирослав Мошак, учасник націоналістичного руху Микола Задорожний та ін.

3 листопада 2011 р. на історичному факультеті відбулася наукова конференція “Історія та особа: особа в історії”, присвячена 75-річчю від дня народження професора А.О.Копилова. Вона стала, без сумніву, значною подією в науковому житті нашого університету. Очевидно, лейтмотивом

даного наукового форуму можуть бути слова професора Валерія Степановича Степанкова: “Епоха і Людина; Людина й Епоха. Ці складові історичного процесу пов’язані між собою тисячами видимих і невидимих ниток, взаємно переплітаються, впливають і визначають одне одного”. Пам’ятаючи про визначних своїх попередників, колег, які в свій час формували обличчя нашого університету, його авторитет, закладали основи, без сумніву, одного з провідних навчальних закладів України та наукового центру, ми в сьогоденні зберігаємо їх безцінний досвід, будуємо сьогодення на міцному фундаменті минулих поколінь. Це в повній мірі стосується постаті беззмінного (упродовж 24-х років) ректора нашого університету – професора Копилова Анатолія Олексійовича, який був, як значиться в передмові до збірника матеріалів конференції, відомим вченим, мудрим педагогом, яскравою і сильною особистістю, котра залишила помітний слід у культурному й освітянському житті не лише Кам’янець-Подільського, але й Подільського краю в цілому.

Відзначимо, що конференція викликала значний інтерес. У її роботі взяли активну участь колеги Анатолія Олексійовича, його учні, а також представники молодшого покоління викладачів нашого університету, які, на жаль, вже не мали задоволення чути лекції дійсно непересічного й талановитого історика й педагога.

Конференція складалася з двох частин. Пленарне засідання, яке відбулося в конференц-залі університету, було присвячене власне життю, науковій та педагогічній діяльності професора Анатолія Олексійовича Копилова. Після його завершення робота перейшла в формат секцій, де розглядалися різноманітні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії, історіографії, джерелознавства й методології історичних досліджень, політології. У її роботі взяли участь 10 докторів наук, 21 кандидат наук, 10 аспірантів, магістрів і здобувачів наукових ступенів, студенти історичного факультету.

Варто відзначити, що ще до початку роботи конференції її учасники змогли отримати збірку матеріалів даного наукового форуму під назвою: “Анатолій Олексійович Копилов: особистість у вимірі епохи: Дослідження. Спогади. Документи. Бібліографія”. Окрім власне матеріалів конференції до неї було включено документи, пов’язані з життям та науково-педагогічною діяльністю Анатолія Олексійовича, фотографії, а також бібліографію його наукових праць.

Конференція розпочалася привітальним словом, з яким звернувся до її учасників нинішній ректор Кам’янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, доктор історичних наук, професор О.М.За-

вальнюк, який акцентував увагу присутніх саме на діяльності Анатолія Олексійовича на посаді ректора, його заслугах у розбудові Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту імені В.П.Затонського та поступі нашого вишу до статусу державного, а сьогодні національного університету.

Основною доповіддю пленарного засідання став виступ одного з найвідоміших вчених нашого університету доктора історичних наук, професора кафедри всесвітньої історії В.С.Степанкова “Особистість у вимірі історії”. Здійснивши короткий огляд життя А.О.Копилова, становлення як вченого та педагога, Валерій Степанович говорячи про його стиль керівництва, що чітко виробився вже наприкінці 60-х – в першій половині 70-х рр., коли Анатолій Олексійович виконував обов’язки декана історичного факультету, наголосив на основних його рисах. Це постійне прагнення до досконалого знання адміністративної роботи; органічне неприйняття кабінетного стилю керівництва; відсутність “владоловства”; відкритість та доступність для всіх, незважаючи на їхній статус; жорсткі вимоги як від себе, так і від підлеглих вчасного та якісного виконання посадових обов’язків; наявність стратегічного мислення та бачення перспектив розвитку спочатку факультету, а пізніше й інституту на кілька років вперед; талант розпізнавати здібності осіб; людяність та щирість, постійна готовність допомагати.

О.М.Завальнюк у своїй доповіді “Професор А.О.Копилов: на службі освіти, науці й людям (спогади учня і колеги)” щиро й тепло згадував про роки навчання під керівництвом Анатолія Олексійовича, говорив про його роль у своєму становленні як викладача та вченого, про взаємини в форматі викладач – ректор та декан – ректор. Насамкінець, він зазначив, що діяльність А.О.Копилова є для усіх нас справжньою легендою, у якій слід набиратися віри у наші сили, великі можливості, нашу неспростовну здатність розв’язувати найскладніші питання і адекватно відповідати на виклики часу.

Завідувач кафедри історії України К-ПНУ ім. Івана Огієнка професор А.Г.Філінюк зосередився на ролі тодішнього ректора у розвитку науки. Зокрема, він акцентував увагу на тому, що Анатолій Олексійович підтримував практику проведення на базі нашого навчального закладу різноманітних наукових конференцій, вважаючи, що вони виступають не лише засобом спілкування вчених і науковців, а й інструментом подолання периферійності та регіональної розпорошеності дослідників.

Не менш щирими та теплими були виступи бувших колег Анатолія Олексійовича, які тісно співпрацювали з ним в інституті, а сьогодні є провідними науковцями та викладачами університету, професорів В.П.Газіна

та В.С.Прокопчука, доцента І.Й.Козака, декана фізико-математичного факультету, доцента В.С.Щирби, декана факультету української філології, доцента Ю.О.Маркітантова.

Надалі робота конференції відбувалася в рамках відповідних секцій. Відзначимо, що окрім власне викладачів нашого університету, у ній взяли участь і гості. Зокрема, це директор Хмельницького обласного державного архіву В.Г.Байдич та доктор історичних наук, професор Хмельницького національного університету О.П.Григоренко.

Підсумовуючи результати наукової конференції “Історія та особа: особа в історії”, відзначимо, що подібні заходи є вкрай важливими з кількох міркувань. По-перше, будь-які наукові форуми є гарним місцем для обміну думками, новими науковими напрацюваннями, проведення дискусій, які сприяють подальшому прогресу в осмисленні багатьох явищ історії та сучасності. По-друге, подібні заходи сприяють збереженню пам’яті та наступності поколінь науковців, викладачів. Думається, вкрай важливо нам пам’ятати про наукову, педагогічну, суспільну діяльність тих, хто закладав основи нашого університету, продовжував традиції попередніх поколінь та передавав цю спадщину наступникам.

Наступною важливою подією наукового життя університету стала регіональна науково-практична конференція “Голодомор 1932–1933 років – трагічна сторінка в історії України”, що відбулась 16 листопада. Конференцію відкрив вступним словом декан історичного факультету професор Сергій Копилов. З головною доповіддю на тему “Голодомор 1932–1933 років – національна трагедія” виступив професор Валерій Степанков. Авторитетний український учений обгрунтував тезу про цілі, завдання голодомору, який застосував сталінський режим в Україні задля того, щоб підірвати етногенетичне коріння нашого народу.

У своїй доповіді кандидат історичних наук, докторант кафедри історії України, доцент Сергій Олійник акцентував увагу присутніх на тому, що голодомор 1932–1933 рр. в Україні супроводжувався репресивними діями радянської влади. Доповідач підкреслив, що їх юридичний супровід забезпечувався різноманітними указами, постановами, інструкціями тощо. Водночас автор обгрунтував тезу про те, що початком де-юре репресивних акцій слід вважати сумнозвісний закон “Про п’ять колосків” від 7 серпня 1932 р., а де-факто – січневі постанови Політбюро ЦК КП(б)У, які передбачали кадрові зміни в партійних структурах України через погане виконання хлібозаготівель. На переконання дослідника, елементами репресивних дій щодо українського селянства стали “чорні дошки”, приско-

рення розгляду судових справ про “саботажників, куркулів” та ін. Узаконені радянською владою репресивні акції зумовили ще більше погіршення становища українського народу під час голодомору 1932–1933 рр.

Старший викладач кафедри історії України Вадим Стецюк присвятив свою доповідь темі “Голодомор геноцидом: історія дискусії”, охарактеризувавши зародження і розвиток терміну “геноцид”, зміну критеріїв щодо визнання певного злочину актом геноциду. Доповідач звернув увагу на те, що тривалий час термін “геноцид” відносили передусім до Голокосту, що спричинило появу словосполучень “український голокост”, “вірменський голокост” тощо. Водночас наголосив, що в останні десятиліття утвердилось розуміння геноциду як масового знищення, котре спричинило знищення етнічної спільноти, незалежно від того є чіткі докази спланованості цього злочину (як у випадку з Голокостом), чи однозначних відомостей щодо цього немає (як, наприклад, стосовно Голодомору).

Жвавий інтерес в учасників конференції викликали доповіді завідувача кафедри політології і соціології університету доктора історичних наук, професора Віталія Нечитайла про морально-психологічні наслідки голодомору; кандидат історичних наук, доцент Подільського державного аграрно-технічного університету Валерій Несторенко, який присвітив свій виступ питанню про голодомор і етноцид українців Поділля на початку 30-х років ХХ ст.; кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії України Вадим Стецюк, котрий загострив увагу на історії дискусії щодо питання, чи був голодомор геноцидом.

Цікаві виступи запропонували також аспірант кафедри всесвітньої історії Сергій Калущкий (проблема голодомору-геноциду українців як складова “інформаційної війни” Росії проти України), а також студенти історичного факультету Дмитро Дячинський (про голодомор як один із етапів нищення українського народу російською державою) та Віталій Дейбук (про наслідки голодомору для сьогодення). Доповідачі відповіли на кілька десятків питань, що послужило глибшому осмисленню однієї з найбільш драматичних сторінок в історії українського народу, зумовленої політикою правлячого комуністичного режиму Й.Сталіна.

Отже, зроблений екскурс про наукові форуми на історичному факультеті переконливо засвідчує, що наукове життя істориків Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка в 2011 році було насичене важливими науковими подіями, які стали важливими віхами поглиблення знань зі складних періодів вітчизняного минулого.